

NCM Symposium, Van Amstel Lith

Speech Sidney van den Bergh

“De Osse Polder: toekomst van landbouw, innovatie en samenwerking”

24 november 2025

Beste aanwezigen, Welkom in het hart van de Osse landbouw: de Osse polder. In het bijzonder welkom aan mevrouw Wiersma en de heren Tuinman en Knops. Fijn dat u er bent.

Dank ook aan de firma Van Amstel voor hun gastvrijheid en dank aan ACO en ZLTO voor de organisatie. Het is goed om op deze plek de waardering uit te spreken voor de samenwerking met deze twee partners. Maar ook met de HAS, Rabobank, Het Waterschap, Connecting Agri&Food. En natuurlijk in de eerste plaats de boeren in deze Osse Polder. Wat we hier met elkaar proberen vorm te geven is van betekenis voor de productie van voedsel. En dat is niet nieuw voor Oss.

Landbouw en voedselproductie zijn namelijk onlosmakelijk verbonden met deze stad. Ze vormen de basis van het Osse ondernemerschap. Natuurlijk hebben we het dan over al die boeren, maar ook multinationals als Unilever en Organon hebben hun wortels in de Osse landbouw, net als de vele bedrijven in de voedselverwerking of als toeleverancier.

Oss kent wat dat betreft een fraaie geschiedenis. Maar hoe fraai ook, het is geen garantie voor succes. Daar is meer voor nodig.

In de vorige eeuw was ook hier sprake van versnipperd grondbezit, terwijl de voedselvoorziening op orde gebracht moest worden; Mansholt weet u nog? Door de ruilverkaveling nam de schaalvergroting een vlucht, ontstond ruimte voor efficiënte landbouw en werd er geïnvesteerd in infrastructuur. In een proefschrift uit 2004 getiteld ‘Verdeeld land’ schrijft Simon van den Bergh: “Ruilverkaveling is veel toegepast. Ongeveer 70% van het landelijk gebied van Nederland is in de loop van de tijd op de schop geweest. Het is niet overdreven te stellen dat ruilverkaveling gedurende de twintigste eeuw een van de voornaamste instrumenten is geweest om veranderingen, landschappelijk, economisch en zelfs sociaal, in de agrarische samenleving te bewerkstelligen”.

Daar kunnen we van leren want opnieuw lezen we in toenemende mate over het waarborgen van onze voedselvoorziening. Maar dan in de context van een veranderend klimaat, van geopolitieke spanningen, internationale afhankelijkheden en de maatschappelijke roep om verduurzaming. Ik vraag bij de laatste steeds vaker af wat dan het einddoel is van verduurzaming. Wat is het verduurzamingsniveau wat we verwachten te behalen?

De vraag die we ons vandaag moeten stellen is; wat hebben we ervoor over om voedselproductie in ons land te waarborgen, welke verantwoordelijkheid hebben wij in dat verband voor Europa en hoe reserveren we, ruimtelijk, gebieden om dat voedsel te kunnen blijven produceren.

In de Nota Ruimte vinden we de Osse Polder terug als een agrarisch productiegebied. Niet onlogisch want deze polder is door zijn grondslag zeer geschikt voor landbouw. In het westelijk deel is dat vooral veeteelt, in het oostelijk deel doet de productie van gewassen het juist goed. En de open polder ligt op ruime afstand van de Natura 2000 gebieden waardoor de landbouw hier kan bestaan zonder een direct risico te vormen voor de meest kwetsbare natuur.

Leidende principes

De boeren zijn zich bewust van deze positie en hun verantwoordelijkheid. Daarom hebben zij de afgelopen jaren al veel gedaan om de water-, bodem-, en luchtkwaliteit te verbeteren. Soms op grotere schaal en soms op een enkel boerenbedrijf. Als lokale overheid willen we zoveel als mogelijk onze beschikbare instrumenten inzetten, projecten aanjagen en ideeën een duw geven om mee te werken aan de toekomst van dit gebied als voedselproductie gebied.

Met die gedachten werken we in Oss volgens 4 principes:

1. Geschikt landbouwgebied behouden

We houden, in ruimtelijke zin, de polder geschikt voor landbouw waarbij we ervan uitgaan dat die op deze plek duurzaam en rendabel is. Dat geeft duidelijkheid voor de boer. Andere gebieden, zoals aan de randen van de dorpen en de stad zijn juist niet geschikt voor die hoogproductieve landbouw. Het gaat dus om de goede ruimteverdeling. Ordenen noemen we dat. Dat doen we bijvoorbeeld óók door geen andere functies in het landbouwgebied toe te staan zoals campings, kinderdagverblijven of burgerwoningen.

2. Vruchtbare bodems voor voedselproductie.

Onze landbouwbodems zijn een strategische hulpbron, niet alleen voor Oss, maar ook voor daarbuiten. Net zoals we schoon drinkwater beschermen, moeten we dat ook doen voor vruchtbare grond. Te vaak zien we landbouwgrond verdwijnen of gebruikt worden voor andere doeleinden die niet ten dienste staan van de voedselproductie. Zonnepanelen op goede landbouwgrond zijn daarom in deze polder niet toegestaan.

3. Ruimte voor innovatie.

Een gezond verdienmodel betekent een goed inkomen maar ook ruimte voor investeringen in innovatie. Innovaties, van precisielandbouw en mestverwerking

tot kunstmest vervangers kan helpen om doelen van water- bodem- en luchtkwaliteit te realiseren. De inkomsten die gegenereerd worden uit aanverwante producten zoals groen gas kunnen gebruikt worden om te blijven investeren in nieuwe technieken waardoor boeren de productie van voedsel primair voorop kunnen blijven zetten.

4. Principes van doelsturing

Op alle overheidslagen wordt gesproken over 'doelsturing', Europa, Rijk en Provincie. Het kan een belangrijke systeemverandering inleiden. Het geeft boeren de verantwoordelijkheid om de doelen te realiseren maar daarbij zelf te bedenken hoe ze dat doen. Zo doen we dat volgens mij ook bij ondernemers in de andere sectoren. Als overheden hebben we nog werk te verzetten om het juist te verwerken in wet- en regelgeving. Anderzijds betekent het voor boeren ook een hard commitment op de te behalen doelen.

We hebben in Oss de afgelopen jaren twee dingen gedaan:

Ten eerste: hebben we een beleidskader neergezet om de voorwaarden te scheppen voor verandering. Beleid dat innovatie stimuleert, samenwerking bevordert, en duidelijkheid geeft over de plaats van landbouw in onze gemeente.

We hebben in Oss een relatief groot aandeel jonge boeren die vol ambitie door willen. Tegelijkertijd hebben we relatief weinig boeren die met hun bedrijf willen stoppen. En dat heeft geleid tot **het tweede**, namelijk:

Dat de boeren zelf het initiatief hebben genomen door de gemeente een voorstel te doen, een soort BOD, waarin zij hun ambities, doelen en werkwijzen hebben vastgelegd.

Het BOD spreekt een gezamenlijke ambitie uit en is de opmaat geweest naar een uitvoeringsagenda.

Het vervolg op dit BOD van de boeren is de oprichting van het Agrarisch Collectief Oss. Een collectief van en voor boeren om uitvoering te geven aan de projecten uit het BOD.

De boeren zijn verenigd in dit gebiedscollectief, met de gedachte; "alleen ga je sneller, samen kom je verder". De ACO en de ZLTO spelen daarbij een sleutelrol. We doen dit hier samen, boeren nemen de leiding over de uitvoering, de gemeente faciliteert waar nodig en kan. Boeren trekken samen op, delen kennis en helpen mee in de vertaling naar beleid.

Een van de projecten waar we samen het verschil proberen te maken is het sluiten van de mestkringloop. En dan op lokale schaal, om daarmee emissies te verlagen en een kleinere CO2 voetprint te realiseren. Het is een van de ambities uit het BOD van de boeren. Nog los van hoe je 'lokaal' dan definieert is dat beste taaie kost kan ik u zeggen. Als overheid hebben we geen instrumenten om het lokaal sluiten van kringlopen af te

dwingen. En anderzijds zit die boer daar omwille van marktwerking ook nog helemaal niet altijd op te wachten. Dit zijn wel de gesprekken die we met elkaar zullen hebben de komende jaren. Maar we zullen er ook afspraken over moeten maken. En met wie maak je die dan? Met alle boeren individueel? Eerder hadden we de productschappen. Soms denk ik dat een gebiedsvariant van dat vroegere productschap helemaal nog niet zo gek zou zijn. Een soort 'gebiedsschap' waar we kunnen overleggen en afspraken kunnen maken.

Naast de oproep om een 'gebiedsschap' wil ik nog 3 zaken meegeven:

1. Gebruik ons lokaal om te proberen

Maak bijvoorbeeld van de Osse polder, er zullen vast nog meer geschikte gebieden zijn, een 'gebied' waar oplossingen, die passen binnen landelijk beleid, kunnen worden getest én opgeschaald. De praktijk is nog steeds een hele goeie leerschool.

2. Bescherm samen met ons de voedselproductiegebieden.

We moeten zuinig zijn op de gebieden waar we voedsel kunnen produceren. Maak samen met gemeenten en regio's duidelijk waar we dat in Nederland gaan doen. En wijs vruchtbare gronden hiervoor aan als strategische hulpbron zodat deze meerjarig behouden blijven.

3. Bouw lokaal testcases voor doelsturing.

Er wordt volop gewerkt aan wet- en regelgeving voor doelsturing. Maar we moeten de ervaring gaan opbouwen hoe meetbaar de doelen zijn op bedrijfsniveau. Hoe verhoudt een individuele boer zich tot het resultaat in een gebied en zijn we bereid te handelen naar de resultaten. Laten we het op een aantal plekken proberen en daarvan leren.

Tot slot

U hoort het; volop ambities in deze polder. Jonge boeren die door willen. Voedselproductie als primair verdienmodel. De water-, bodem- en luchtkwaliteit verbeteren met maatregelen uit het BOD. Investeren in innovatie en ook nog met een gezond verdienmodel.

Het is veel maar toch zal het moeten. De komende jaren zullen we een aantal vragen moeten beantwoorden. Zoals - wat doen we als individuele boeren, in het kader van doelsturing, hun doelen niet halen? Of lokaal; wat spreken we af over boeren die gaan stoppen zonder opvolging en waarvan hun boerderij midden in het voedsel-productiegebied ligt. Er kan dan plek vrij komen voor een jonge boer die door wil en meer ruimte nodig heeft. Of wat spreken we af met boeren die omwille van de laagste prijs

hun mest toch buiten de polder willen brengen terwijl we in de polder meer dan voldoende verwerkingscapaciteit hebben.

Ieder gebied heeft zijn unieke kenmerken en soms komen dingen samen. We hebben hier een goeie vibe te pakken. En nee, dat gaat niet allemaal zonder slag of stoot maar dat hoeft ook niet. We hebben in Nederland op veel plekken de mentaliteit van aanpakken. Gewoon proberen en doen. Zo ook in Oss. Ik denk dat het kan in deze Osse Polder. Maar dan wel pas als iedereen meedoet.

Mijn laatste woorden vandaag richt ik aan de familie Van Amstel. Die ik vanaf deze plek wil feliciteren. Met hun vastberadenheid, geduld, doorzettingsvermogen en lef. Een grote stap voorwaarts in de mestverwerking. Een aanwinst voor Oss. Heel veel succes.

Dank u wel.